

Economie examen VWO 2023 – tijdvak 1

Aanbevelingen voor de correctie, als aanvulling op het correctievoorschrift (CV) van het CvTE

Opmerkingen:

- *formeel is/blijft het correctievoorschrift van het CvTE leidend;*
 - *nadrukkelijk zij gewezen op art. 3.3 van het CV; het correctievoorschrift geeft veelal voorbeeldantwoorden*
-

Opgave 1 – Content

Vraag 1

In deze context is het lenen en later het aflossen de essentie van ruilen over tijd.
Zie syllabus E1.1 en E1.2

Eerste deelscore:

Het verwoorden van lenen is essentieel voor deze deelscore.

- Indien expliciet vermeld wordt, dat het over investeringen gaat en deze investeringen vervolgens verwoord worden als consumptie (in de juiste context), kan het antwoord juist zijn.
- Antwoorden via het abonnement van de klanten van Superstream zijn onjuist.
- Het verwoorden van hoge tijdsvoorkeur kan worden uitgelegd als het naar voren halen van investeringen.

Tweede deelscore:

Het verwoorden van aflossen is essentieel voor deze deelscore.

Indien in het antwoord verwoord wordt, dat investeringen vervroegd worden / naar voren gehaald worden, wordt daarmee 'minder investeren' uit de tweede deelscore al verwoord.

Vraag 2

Geen opmerkingen.

Vraag 3

Eerste deelscore:

- Antwoorden waarbij alleen gesproken wordt over een steiler verloop van deze lijn zonder verschuiving naar rechts, levert geen scorepunt op.
- Het verwoorden van zowel het veranderen van de marktform en de verschuiving van de GO-lijn zijn nodig voor het behalen van het scorepunt.
- Als het antwoord 'bij iedere prijs wordt er meer gevraagd' wordt gegeven, dan heeft de leerling een verandering van de GO-lijn naar rechts wel verwoord.

Tweede deelscore:

- De uitleg bij de tweede en derde constatering dienen als één antwoord gelezen worden.
- Een verwoording van prijsinelastischer kan ook juist zijn.
- Het verdient de voorkeur, dat de verhouding tussen de relatieve prijsverandering en de relatieve vraagverandering verwoord is voor het volledig aantal punten. Het genoemde voorbeeld geeft meer ruimte.

CvTE is gevraagd om een reactie.

Reactie CvTE:

In het CV staat in het ejab (een juist antwoord bevat) het woord relatief, terwijl dit in het voorbeeldantwoord staat verwoord als "de vraag nu minder zal dalen bij eenzelfde prijsverhoging". Dit is een verwoording van relatief waarbij we gekozen hebben het voorbeeldantwoord dat leerlingen gaven vanuit de testcorrectie over te nemen.

Vraag 4

Eerste deelscore:

De MO-vergelijking is ook te herleiden uit de grafiek.

Tweede deelscore: het euroteken hoeft niet genoteerd te zijn voor het behalen van de deelscore.

Vraag 5

- Een uitleg aan de hand van een grafiek kan juist zijn.
- De prijsverandering hoeft slechts bij één van de deelscores te worden benoemd.

Eerste deelscore:

- Het verwoorden of noemen van een afname van de afzet is essentieel voor het behalen van het scorepunt.
- Een uitleg aan de hand van de toename van de Harberger-driehoek kan juist zijn (het alleen noemen van de Harberger-driehoek is niet voldoende voor het behalen van het deelscorepunt).

Tweede deelscore:

- Het benoemen van een afname van het consumentensurplus en een toename van het producentensurplus is voldoende voor het behalen van het deelscorepunt.

Opgave 2 – Aruba

Vraag 6

- Een antwoord via afname van bestedingsinflatie kan juist zijn.
- Een antwoord via afname van transactiekosten kan juist zijn.

Vraag 7

- Een antwoord waarbij alleen gesteld wordt dat niet voldaan kan worden aan alle drie de elementen van het trilemma, is onvoldoende voor het behalen van scorepunten.
- Een antwoord via de import/export van goederen kan juist zijn.

Voorbeeld:

De rente stijgt, er wordt minder geleend / meer gespaard, er wordt minder gekocht, er wordt minder geïmporteerd, het aanbod van AWG daalt, de koers van AWG stijgt.

Vraag 8

Een antwoorddeel 'de vraag neemt af' mag uitgelegd worden als een verwoording van 'een verschuiving van de vraag(lijn) naar links'.

Vraag 9

Tweede deelscore:

Een doorwerkfout waarbij een vraagoverschot wordt berekend ($Q_v - Q_a$), is mogelijk indien dit een positief antwoord oplevert.

Dus een voorbeeld, waarbij de hoeveelheid in de oorspronkelijke evenwichtssituatie (1,564) wordt vergeleken met het nieuwe aanbod (1,39) of de nieuwe vraag (1,68), is mogelijk, indien dit een positief getal als antwoord oplevert.

Vraag 10

Eerste deelscore:

Omdat in de vraag het woord 'primair' staat (en daarmee wordt uitgesloten dat het om secundair inkomen gaat en de vraag niet eenduidig te beantwoorden is), moet uit het antwoord van de leerling blijken dat het om primair inkomen gaat; "minder werk leidt tot minder inkomen" is daarmee voldoende voor het behalen van het scorepunt.

Tweede deelscore:

De verwoording / het noemen van relatieve inkomensverschillen is essentieel.

Dat kan verwoord worden via

- hoge inkomens die niet veranderen, en lage inkomens die afnemen, of
- de inkomensverdeling wordt schever.

De antwoorden moeten betrekking hebben op gelijkheid / ongelijkheid van de inkomensverdeling; een waarde-oordeel ("eerlijk of oneerlijk") daarover vellen is niet voldoende.

Vraag 11

Algemeen: antwoorden dienen binnen de context van een recessie te vallen.

- Een antwoord via het aanzuigeffect is onjuist.
- Een antwoord via dalende loonkosten voor de werkgever, die leiden tot een verbetering van de internationale concurrentiepositie, een toename van de export en toename van de bestedingen kan juist zijn.
- Een antwoord waarbij alleen een daling van de loonkosten leidt tot een toename van de vraag naar arbeid is onvoldoende voor het behalen van scorepunten.

Opgave 3 – Bij wanbetaling afrekenen

Vraag 12

- CvTE is gevraagd om een reactie.

Reactie CvTE:

Bij de kredietverzekering is de kredietverzekeraar de principaal (als de leverancier een verzekering afsluit) en het inkopende bedrijf de agent. Volgens Jensen en Meckling (1976) is er een principaal-agent problem als er een situatie ontstaat waarbij van de agent verwacht wordt in het belang van de principaal te handelen. Het gaat hier om een betalingsverplichting, waarbij de agent moet handelen in het belang van de kredietgever; de kredietverzekeraar neemt deze verplichting over en treedt derhalve als kredietgever op. Dit onderscheid staat in de syllabus bij domein G3.3 op bladzijde 19. Hinloopen stelt dat het inkopende bedrijf geen informatievoorsprong heeft. Dat hebben ze wel. Alleen het inkopende bedrijf weet of zij de rekening willen betalen. Een leverancier weet dat niet, en een verzekeraar dus ook niet. De leverancier levert aan het bedrijf, en het bedrijf moet vervolgens de rekening betalen binnen de betalingstermijn. Hinloopen lijkt in zijn analyse constant te redeneren vanuit de leverancier en het verkopen van producten. Omdat in deze opgave twee principaal-agent problemen spelen, hebben we ervoor gekozen om deze daarom expliciet te benoemen. De leerlingen hoeven enkel vanuit de context een tegengesteld belang en de asymmetrische informatie te benoemen.

NB Bij de testcorrectie hadden de aanwezige docenten hier geen problemen mee en blijktbaar de leerlingen ook niet.

- Antwoorden waarbij de principaal en agent worden omgedraaid, leveren 0 scorepunten op voor de eerste en tweede deelscore.
- Het alleen benoemen van de kenmerken van het p-a-dilemma, zonder de context te gebruiken, is niet voldoende voor het behalen van de eerste twee deelscores.

Vraag 13

- Andere juiste voorbeelden van verzekeringsvoorwaarden die moral hazard beperken, dan de genoemde vier voorwaarden kunnen juist zijn.
- Een antwoord met één juist genoemde voorwaarde met een juiste toelichting levert 1 scorepunt op.
- Verduidelijking bij de Opmerking van het CV met betrekking tot premiedifferentiatie: Premiedifferentiatie kan alleen juist zijn, als deze gebaseerd is op het gedrag van de individuele verzekerde (immers dan is het gelijk aan bonus-malus). Premiedifferentiatie is dus onjuist als het niet verder is uitgelegd of wanneer het gebaseerd is op bijvoorbeeld leeftijd, postcode.

Vraag 14

De vraagstelling geeft ruimte voor andere voorwaarden dan verzekeringsvoorwaarden.

Vraag 15

- Het eindantwoord € 9,6 miljoen levert maximaal 1 scorepunt op.
- Doorwerkfouten zijn mogelijk.
- De premie is gebaseerd op het mogelijke schadebedrag (verzekerde waarde), niet op de schadevergoeding. Daarom wordt geen rekening gehouden met 10% mindering bij de vergoeding. Bij een antwoord waarbij deze 10% verrekend wordt, is het eerste deelscorepunt niet behaald.

Opgave 4 – Achter het net vissen

Vraag 16

Tweede deelscore:

- 3.750 levert een afname van 4,7% van 80.000 op en is daarmee groter dan de groei van 3%.
- Een andere berekening van de groei bij de tweede deelscore kan zijn:
 $(80.000 - 3.750) \times 0,03 = 2287,5$ ton vis.

Derde deelscore:

- Een antwoord waarbij de visvangst van meerdere jaren doorgerekend wordt, kan juist zijn.

Vraag 17

Tweede deelscore:

'en dus': zou daar eigenlijk niet een slash-teken moeten staan?

CvTE is gevraagd om een reactie.

Reactie CvTE:

De eerste zin van de tweede deelscore is een verwoording van de relatie tussen MK en Qa (domein D1.11). Een andere juiste verwoording is: "Individuele aanbieders gaan meer aanbieden (bij elke prijs)". De volledige redenering wordt dan: Individuele aanbieders gaan meer aanbieden (bij elke prijs), waardoor het collectieve aanbod stijgt.

Zonder deze redenering zou er staan: De MK-lijn schuift naar beneden, dus de Qa lijn gaat naar rechts. Dat is een technische constatering, maar geen uitleg (zie dezelfde logica als bij het trilemma dat er wel een uitleg gegeven moet worden). We gaan hiervoor geen aanvulling opstellen. Maar natuurlijk mag wel de andere juiste verwoording meegegeven worden zodat het verband tussen MK (van een individuele aanbieder) en Qa (het totale aanbod de markt) duidelijker wordt.

Derde deelscore:

Een antwoord waarbij verwezen wordt naar een grotere hoeveelheid in het nieuwe marktevenwicht (zonder prijsverlaging) wat leidt tot een stijging van de visvangst, kan juist zijn.

Vraag 18

Eerste deelscore:

Als naar analogie van de eerste deelscore alleen via Qa is uitgerekend dat $P = € 14,40$, levert dat een scorepunt op.

Vraag 19

Geen opmerkingen.

Opgave 5 – Belastingverhoging

Vraag 20

Eerste deelscore:

Een multiplier van $-1,5$ (op basis van de autonome belastingen) is onjuist.

Het CvTE heeft hier nog de volgende reactie op gegeven.

Reactie CvTE:

Het IS-MB-GA model mag (en zal) inderdaad niet rekenkundig worden bevraagd. Graag opnemen dat de multiplier bij I4.1 staat, waar geen beperkingen staan gegeven over de getoetste vaardigheid. De multiplier mag dus niet met een formule berekend worden (op basis van bijv. een gegeven IS functie). De constatering dat als Y daalt met 3 miljard als gevolg van een daling van de HK met 2 miljard zodat de multiplier uitgerekend / bepaald kan worden, mag wel.

Vraag 21

Eerste deelscore:

Alleen een beschrijving van de verschuiving van de IS-lijn en daardoor een ander snijpunt op de GA-curve is geen verklaring, en is dus onvoldoende voor het behalen van de deelscore.

Vraag 22

Daling van de reële productiekosten mag gelezen worden als een toename van de winstmarge.

Vraag 23

Geen opmerkingen.

Vraag 24

Moet de doelstelling verwoord worden als het bereiken van een stabiele inflatie / prijsstabiliteit?

CvTE is gevraagd om een reactie.

Reactie CvTE:

Er is gekozen om het antwoord vanuit de testcorrectie mede op basis van antwoorden van leerlingen over te nemen. Daar is besproken dat uit de opgave blijkt dat de doelstelling van de CB een stabiele inflatie is: zie de stam van vraag 21 waar gemeld wordt dat er uiteindelijk een nieuw evenwicht ontstaat bij een stabiele inflatie van 1,3%. Domein I4.3 geeft aan dat de horizontale MB curve alleen verschuift n.a.v. veranderingen van de (verwachte) inflatie. Tevens geeft I3.3 aan dat de doelstelling van de CB prijsstabiliteit is omdat de horizontale MB-curve gekoppeld is aan een enkelvoudig mandaat.

Opgave 6 – Circulaire economie

Vraag 25

Geen opmerkingen.

Vraag 26

Geen opmerkingen.

Vraag 27

De koppeling naar lasten voor de maatschappij (anderen dan de betrokken consumenten / producenten) is essentieel voor het te behalen scorepunt.

Vraag 28

Geen opmerkingen.

Vraag 29

Geen opmerkingen.